

прикљученија

Михајло Панџић

МЕКСИЧКА ПРИЧА

Из ваздуха све изгледа друкчије. Тек на одласку, када се циновски авион подигне у ваздух, посетилац добије коначну представу о томе колико је Мексико Сити велики град. Највећи на свету. Аеродром се у Мексико Ситију налази готово у самом центру, па пошто се летилица нестварних размера (као да је узлетео цео солитер) уздигне на километар или два висине онај који све то посматра, лица приљубљеног уз стакло прозора, постаје хипнотисан чињеницом да се свуда докле му поглед сеже распостире град.

Милиони светала у ноћи. Нема краја. И под сваким светлом, и иза свог прозора по један усамљен човек. Неколико дана касније сањаћу ту исту слику, само ћу у сну имати утисак да је град прекрио целу планету. У једној раној причи Немање Митровића дечак вози бицикл желећи да стигне негде на периферију, тамо где почињу поља, али град расте брже него што дечак вози бицикл. То је тај осећај, град је свуда унаоколо, као огромна крлетка која се непрестано шири и у којој се свет хаотично комеша: Мексико Сити, мегаполис за који вам нико поуздано не може рећи колико има становника, процене се разликују не у хиљадама, не у стотинама хиљада, не у милионима, него у десетинама милиона. Попис почне, али када се заврши, треба га одмах изнова почети, јер се у међувремену број житеља вртоглаво умножио.

И онда следи први контраст. Мексико Сити је, упркос том сударајућем, хаотичном мноштву људи невероватно интиман град, свако је у њему нашао мало простора и освојио га и уредио сам за себе, свој микрокосмос који прихвата као матично место, као ларва у пчелињем саћу. Бескућници су узурпирали тротоаре, у Мексико Ситију не можете се нигде паркирати уз ивичњак улице, а да вам не приђе сиромас који неколико паркинг места сматра својом територијом и затражи надокнаду за „чување аутомобила” који ће вам и опрати, уколико сте спремни да на тражену суму додате и неки пезос више. Милиони људи живе у фавелама које у концентричним круговима опасују градско језгро и свакога јутра хрле у средиште не би ли зарадили онолико колико им је потребно да преживе, често не бирајући начин. На путу према пирамидама, неких сат и по вожње од хотела у којем је одржаван конгрес ПЕН-клуба, закратко смо застали да би мало боље осмотрили те чудне сиротињске насеобине. Фавеле се непрестано шире, пењу се уз брда, и силазе у долине, готово да нема квадратног метра површине који није искоришћен за градњу. Куће су обично од сивих бетонских блокова, неомалтерисане, равних кровова, са минијатурним двориштима у којима се играју деца и суши се рубље. Хиљаде Калуђерица одједном, на једном месту.

Свакога дана отуда креће неко да освоји свет...

Допутовали смо са два дана закашњења, због магле на европским аеродромима. Ниједан секунд нисмо шћердали улудо, путовања обично и јесу згуснуто, интензивно време, без доколице, као да те нека сила гони да видиш све што се може видети. Одсели смо у кући В. П. – амбасадора наше земље у Мексику. Боже, о чему смо све разговарали за тих шест-седам дана. Ујутру бисмо се окупили за доручком, потом је свако ишао својим послом, нас четворо из ПЕН-а на досадне, заморне седнице оптерећене процедуралним, бирократским питањима. Писци и администрација, то никада није ишло једно са другим, и то ме стално умарало, неко пише песме или приче и то му није довољно, желе да важи преко свих граница, али и тамо, иза тих граница, постоје исти такви који пишу песме или приче и желе да важе на другој страни, желе да важе свуда, да своме мање или више даровитом или недаровитом мрчењу хартије придају космички значај, те се добровољно укључују у ту трку. Песник из Гватемале чуо је за Васка Попу и пита ме какве песме пишем. Не пишем песме, рекао сам, али он не одустаје, поклања ми своју књигу стихова и пита да ли бих могао да учиним нешто да оне изађу у неком часопису у *Србији*. Како да не, мислим ја, ништа бољи ни гори од њега, само си нам још ти био потребан, убисмо се без стихова из Гватемале, хвала лепо, и тако седам дана заредом. Првог дана у Надин Гордимер пиљили су сви учесници скупа, неколико стотина њих, не остављајући је на миру ни једну једину секунду, ка-

да је рекла: – Добар дан – разлегао се аплауз. Последњег дана спазио сам је у лобију хотела, потонулу у велике фотеле, саму, минијатурну старицу светлих очију, нико се није обазирао. Прошао сам поред ње и пожелео јој добар дан, осмехнула се, није се разлегао никакав аплауз.

Обично бисмо Л. К. и ја издржали негде до паузе за ручак, а потом се неприметно губили. Пред уласком нас је у аутомобилу чекао Х, шофер амбасаде, и наше путовање могло је да почне. Најпре смо, наравно, отишли у Теотихуакан, предео са магичним пирамидама пред којим човек остаје нем, схватајући зашто та астечка (или већ чија) реч у преводу значи „место на којем људи постају богови”. Једва погледом обухватан простор између планина неки безимени древни народ уредио је као своје светилиште, градећи три степенасте пирамиде, од којих су две енормних димензија. Пењући се на њих имао сам утисак да се пењем на кров света. Једна је посвећена Сунцу, друга Месецу, док је трећа, најмања, вероватно служила као маузолеј. Пирамиде су повезане широком и дугом авенијом, окруженом најразличитијим зградама. Продавци сувенира зује као муве, траже сто долара, продају за десет. Порекло пирамида, изграђених од вулканског камена повезаног малтером од кога ни после толико стотина или хиљада година није могуће окружити ни једну једину честицу (ивице степеника и даље су врло оштре), није до краја осветљено. Народ Ацтека, који је населио те крајеве у XIV или XV веку затекао је опустело, нетакнуто светилиште и посвојио га, дајући му култни статус, који је до дан-данас очуван: свакога дана хиљаде становника Мексика долази на пирамиде. На њима се посетилац увери да приче о божанском пореклу човековом нису од јуче, и нису без основа, мит је увек трансфигурација или коагулација реалности. На пирамидама се човек, једноставно, осећа боље и слободније, и ближе му је небо. Са Л. К. разговарам о томе каква је морала бити цивилизација и култура народа који су подигли те грађевине. Архитектура и умеће грађења по правилу су рефлекс дубљег осмишљавања света: религије, митологије, филозофије, разних наука, уметности. Пирамиде није могла сачинити никаква рудиментарна памет: оне су врхунац, можда уједно и смрт целе једне цивилизације о којој не знамо готово ништа и која једва да је упоредива са другим важним епизодама светске историје.

Да, можда би се опис земље у којој сам боравио крајем 2003. године могао сажети у једну једину реч: неупоредиво. Наравно, постоје тачке додира, тачке препознавања, па и сагласја, али је укупан утисак, оно што претиче искуство и надилази сваку рационализацију, сав у знаку неупоредивости. Тих новембарских дана док се светска списатељска бирократија бавила питањима преувеличавања сопствене важности (Рус-писац упутио је јавно извињење Авганистанцу-писцу због патњи које је совјетска инвазија нанела авганистанском народу, разле-

гао се аплауз), улицама Мексико Ситија кретала се вишемилионска поворка демонстраната који су, носећи слике Карла Маркса и Че Геваре протествовали против продаје националних добара, колико се сећам у питању су били нафтни извори или нешто слично. Популистичке идеологије и даље су живе, у Мексику човек стиче утисак да оне претрајавају тако што стрпљиво чекају тренутак свог поновног великог рођења, одржавајући се на постојано ниском интензитету који се једног тренутка може распламсати у нову провалу општег незадовољства и деструкције. Маса воли да јој се повлађује, и воли причу о срећнијој и бољој будућности. У централној улици Мексико Ситија, на рубу великог парка стоји споменик Јосипу Броз, пророчки загладаном у даљину. Прошло је четрдесет година од дана када смо Г. и ја постали његови пионири, и шта сам могао да осећам, ту, на другом крају света, крај његовог узалудног споменика, осим да је све бесмислено, све те приче о будућности која се, када је дошла, објавила као кошмар, а не као утопија. Сликали смо се, као за успомену из Врњачке Бање.

Сличан утисак стичем и приликом посета музеју Дијега Ривере и Фриде Кало, као и кући у којој је после одласка из Русије, све до атентата са трагичним исходом 1940. године, боравио Лав Троцки. Велика идеја срећне будућности која ће, оверена револуцијом, неутралисати трагове трауматичне прошлости јасно се чита са великих мурала Дијега Ривера којим је осликано здање мексичког парламента. Слично је и на његовим камерним сликама који одају невероватну моћ стилске трансформације. Ривера се окушао у мање-више свим стиловима свога времена, док је Фрида Кало целога живота сликала једну једину слику, саму себе у свим могућим варијететима, чаробна Фрида, о којој у књижама у Којоакану, четврти где је живела, можете купити на десетине различитих књига. Њен и Дијегов врт, опасан високим зидинама и са врло бујном вегетацијом, као да је истргнут из сна. Мачке се излежавају по дрвеним скулптурама од пешчаника, под тремом је изложба папирних посмртних маски и цитат неког познатог писца (сметнуо сам му име) који управо говори о различитом поимању смрти између западне и индијанске културе, у којој је смрт заправо предмет непрестаног подсмеха, нека врста једва приметне промене у животу, прелазак у стање у којем време наставља да тече. Поставка музеја осим слика садржи и предмете из свакидашњег живота двоје сликара: памтим минијатурни кревет Фриде Кало, непун метар и по, њену раскошну постељу, са балдахиним, и сликом Карла Маркса који је био прво што је видела када би се ујутру пробудила и последње пре него што би увече уснула.

У кући Лава Троцког све је много оскудније. Револуционарни аскетизам. По зидовима су фотографије Лава Давидовича Бронштајна из различитих фаза његовог живота. На једној је са идеологом над-

реализма Бретоном, револуција и надреализам су у блиској вези, као што и његова веза са Фридом Калом изгледа сасвим надреално, љубав је однос који има онолико лица колико има људи, још и више. Две вечери заредом, до дубоко иза поноћи, док укућани у приземљу пристигли са разних страна света чаврљају у приземљу (највише о политици, а да о чему би друго), читам књигу В. П. – њену животну исповед – и у њој, између триста чуда, наилазим на неколико реченица о љубави које се сасвим поклапају са оним што и ја о томе мислим. Час препознавања, због тога углавном читамо. Љубав је смисао, предност која се ничим не сме довести у питање, пише В. Љубав постоји само као апсолут, само као страст нашег најдубљег настојања да волимо другог као самог себе. Неколико страница потом додаје: Љубав је мрежа погледа и додира са непознатим или са познатим људима.

И још: становници Мексико Ситија живе на улицама. Клима је пријатна током целе године, нема изразите границе између годишњих доба, лишће никада не опада. Листопадна стабла (препознао сам јасен и копривић) у ствари су зимзелена. Због велике надморске висине нема тропске спарине, ваздух је сув и резак, јутра су хладна, а дани више него пријатни. На готово сваком уличном углу налази се мала кухиња под ведрим небом, ту је и трафика и обавезни чистач ципела. Градом масовно и сумануто, непрестано подстичући саобраћајну гужву која траје дан-ноћ, круже таксији, зелене фолксвагене „бубе”. За малим столовима, обично их је два-три, седе огладнели или докони, једу оно што се спрема на њихове очи и пију пиво. Одмах до њих блистају врхунски ресторани и бутици најпознатијих светских модних кућа. Сјај и беда очи у очи. Ако су становници града строго одвојени четвртима у којима живе, од удаљених фавела до луксузних четврти са Гаудијевим вилама, улица их поравнава и изједначаје, градска хука своди их на праву меру, на безначајност у мноштву. После једне шетње сели смо у кафе-књижару: за непун сат док смо разговарали пришло нам је најмање десетак људи који су нешто нудили или напосто тражили новац, један нам је свирао на гитари, други нам је нудио сувенире, трећи је желео да нас нацрта, четврти је покушао да нам прода оно што је, вероватно, минут-два раније генио у оближњој продавници. Да, чини ми се да су књижаре постале место на којима се потврђује унификованост данашњег света. У једном тренутку сам се заборавио, учинило ми се да сам усред београдског „Платоа” или „Стубова културе”: мање више исти наслови, исти бестселери: Ружди, Барико, Мекјуен, Еко, Љоса (видео сам га, изгледао је блазирано и мрзовољно), Арундати Рој, Остер, Горднер, па затим друга и трећа лига, све Коељо до Коеља...

У доласку, упамтио сам брачни пар Мексиканаца, у авиону су се дели до мене. Посматрао сам их, што од радозналости, што од дугог пута, дванаест сати дисали смо једни до других, збијени у авиону као у

пчелињем саћу. Обоје су ниски растом, она је знатно млађа, толико пуначка да је заправо округла, а он, он је мали спечени старчић са кратким, накострешеним проседим брковима и са пегамма по млохавој кожи. При узлетању се држе за руку и заједно шапућу молитву. После тога све време разговарају, зноје се и мљацкају док једу, стално захтевајући нешто од послуге авиона. Приликом слетања – аплаудирају, исто као и наш весели свет када се узбуђен предстојећим летовањем спусти на аеродром у Тивту.

А на повратку, док се авион хватао неба, и док се под нама у недоглед ширио град, светлећи милионима светала у ноћи, певушио сам један гитарски риф којим ме је сваког мексичког послеподнева будио из дремежа. Неко је у суседству свирао гитару. У Мексику се и иначе много пева и игра, и сваки пут када бих чуо нечију песму (све уживо, на улици, у кафеу, на трагу пред малом црквом у Којоакану, у ресторану у којем је седео чувени Панчо Виља, метак из његовог пиштоља још стоји заривен у дрвену таваницу) сетио бих се најранијих дана детињства у којем су мексиканске песме биле толико популарне да се чинило како заправо не постоји ништа друго. Памтим да је тада најпопуларнији певач мексиканских песама продавао више плоча него што је, није шала, било графомона у оној великој, већ заборављеној држави. (Видео сам га прошле године на мору, једног јутра, док сам на доку сеоцета у Боки Которској покушавао да из очајнички осиромашеног мора извучем понеког ципла, букву, ушату. Изгледао је бодро за своје године, мало смо разговарали о риболову.) Једну од „његових” песама препознао сам током куповине у великом базару сребра, у једној од централних четврти Мексико Ситија. Продавац који се ценка сам са собом (посматрао сам, потпуно нем, како спушта цену пратећи израз мог лица, почео је од двеста долара, а завршио на педесет; Г. Ђ. која перфектно говори шпански и коју су на великој књижевној вечери једину због тога слушали с пажњом, рекла ми је да тако нешто никада није видела, премда познаје хиспански свет) дакле, продавац који се ценка сам са собом изјавио је да ништа неће зарадити ако ми прода по толико драстичној сниженој цени (*¡esíe, крушака!*), али да воли да чини добра дела, нарочито људима које не познаје. Могуће. Други је, пак, добивши одговор одакле смо, завирио у једну измузгану свеску, прошарао по њој прстом, потом га у знак важности подигао и славодобитно узвикнуо:

– Хвала, газда!

И премда нигде, па ни тамо, људи никада неће заиста постати богови, у тих неколико дана проведених у Мексику било је, недвосмислено, нечег божанског.

О, да!